

Van rups tot vlinder

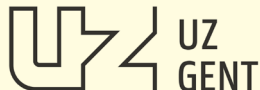

Infobrochure voor ouders van gendervariante kinderen

Van rups tot vlinder

Infobrochure voor ouders van gendervariante kinderen

Gaia Van Cauwenberg, Judith Van Schuylenbergh & Joz Motmans

AGENTSCHAP
BINNENLANDS
BESTUUR

Vlaanderen
is gelijke kansen

Colofon

Deze brochure werd geschreven door het **Transgender Infopunt** en kwam tot stand dankzij de steun van het **Team Gelijke Kansen**, binnen het **Agentschap Binnenlands Bestuur van de Vlaamse Overheid**. De oudervereniging **Berdache**, de koepelvereniging **çavaria**, de jongerenorganisatie **T-jong** en de **Pediatische Genderkliniek (UZ Gent)** verleenden hun steun bij de totstandkoming van de inhoud. We danken hen hartelijk voor de samenwerking.

De getuigenissen in deze brochure komen van ouders van gendervariante of transgender kinderen, en werden verzameld door het **Transgender Infopunt**, met ethische toestemming (EC/2018-042/Svdm). Het TIP dankt deze ouders voor hun bijdragen!

Auteurs: Gaia Van Cauwenberg, Judith Van Schuylenbergh & Joz Motmans

Tekeningen: wonderdaan | zwierontwerplezier.be | zwier@outlook.be

Lay-out: Sara S'Jegers | sarasjegers@yahoo.com

Depotnummer: D/2018/14.532/1

Voorwoord

Als je kind genderzoekend is of in een richting evolueert die je als ouder niet verwachtte, dan zit je mogelijks met heel wat vragen of krijg je met bepaalde uitdagingen te maken. Je wilt je kind ondersteunen en informeren, maar weet misschien niet hoe en wie je daarbij kan helpen.

gen of meisje verwacht. Een gendervariant kind hoeft niet noodzakelijk een transgender kind te betekenen: de verschillende concepten genderidentiteit en genderdiversiteit leggen we kort uit in het 'concepten' deel. De brochure geeft verder per leeftijdsfase achtergrondinfor-

dit verhaal voor jezelf kan zorgen, en waar je terecht kan. Ook schetsen we het zorgtraject voor kinderen en enkele juridische aspecten, en prangende vragen. De informatie in deze brochure is gebaseerd op kennis vanuit zowel wetenschappelijk onderzoek als de zorgpraktijk, maar net zoals er geen handleiding bestaat voor het opvoeden van kinderen, bestaan er ook geen vaste antwoorden op de mogelijke gendervragen van je kind. Doorheen deze brochure proberen we steeds een aantal opties te schetsen. Via getuigenissen van ouders bieden we inspiratie aan over hoe je met bepaalde vragen kan omgaan.

“Wanneer ik mijn kind vertel dat ik haar na al die jaren nog steeds niet begrijp, antwoordt ze: ‘je hoeft me niet te begrijpen, je moet me gewoon vertrouwen en het aanvaarden. Begrijpen kan je nooit want jij voelt niet wat ik voel.’”

Deze brochure is gericht op jou als ouders van een gendervariant kind. Hiermee bedoelen we kinderen die in hun gedrag, uiterlijk en/of innerlijke genderbeleving niet doen of zijn zoals de maatschappij standaard van een jon-

matie over de (gender)ontwikkeling van kinderen, en reikt concrete tips aan over wat je als ouder kan doen om je kind hierin te begeleiden en te ondersteunen. Deze brochure staat ook stil bij hoe je als ouder binnen

Inhoud

Genderkader 8

Concepten

Gendervariant of transgender?

Hoe vaak?

Genderontwikkeling: van rups tot vlinder 14

Peuter- en kleutertijd: de rups

Pre-puberteit: de cocon

Vanaf de pubertijd: de vlinder

Op school 25

Wanneer een gender-
verandering doorvoeren?

Wat als niet jij maar de
begeleiding het gendervariant
gedrag opmerkt?

Zorg 31

Voor je kind

Voor je gezin

Voor jezelf als ouder

Juridische aspecten 47

Voornaamswijziging

Wijziging geslachtsregistratie

Diplomawijziging

Genderpasje

Discriminatie

FAQ 53

Contactgegevens 57

Genderkader

Concepten

Voor de meeste mensen is het simpel: jongen of meisje, man of vrouw. We verwachten dat iemand geboren in een mannelijk lichaam zich ook een jongen zal voelen, zich als een jongen/man zal presenteren in de maatschappij én op meisjes zal vallen.

Deze verschillende aspecten (geboortegeslacht, genderidentiteit, genderexpressie en seksuele oriëntatie) noemen we de 'seksuele identiteit' van een persoon. We stellen deze vier componenten schematisch als volgt voor:

Biologische geslacht

Het biologische geslacht is het geslacht dat je door een arts wordt toegewezen bij geboorte. Dit gebeurt op basis van uiterlijke geslachtskenmerken, en wordt tevens genoteerd in de geboortakte als mannelijk of vrouwelijk. Onderzoek heeft aangetoond dat de ontwikkeling van de inwendige en uitwendige geslachtsorganen anders dan verwacht kan verlopen. Voor meer informatie over variaties in de geslachtsontwikkeling kan je terecht bij het platform ideminfo.be.

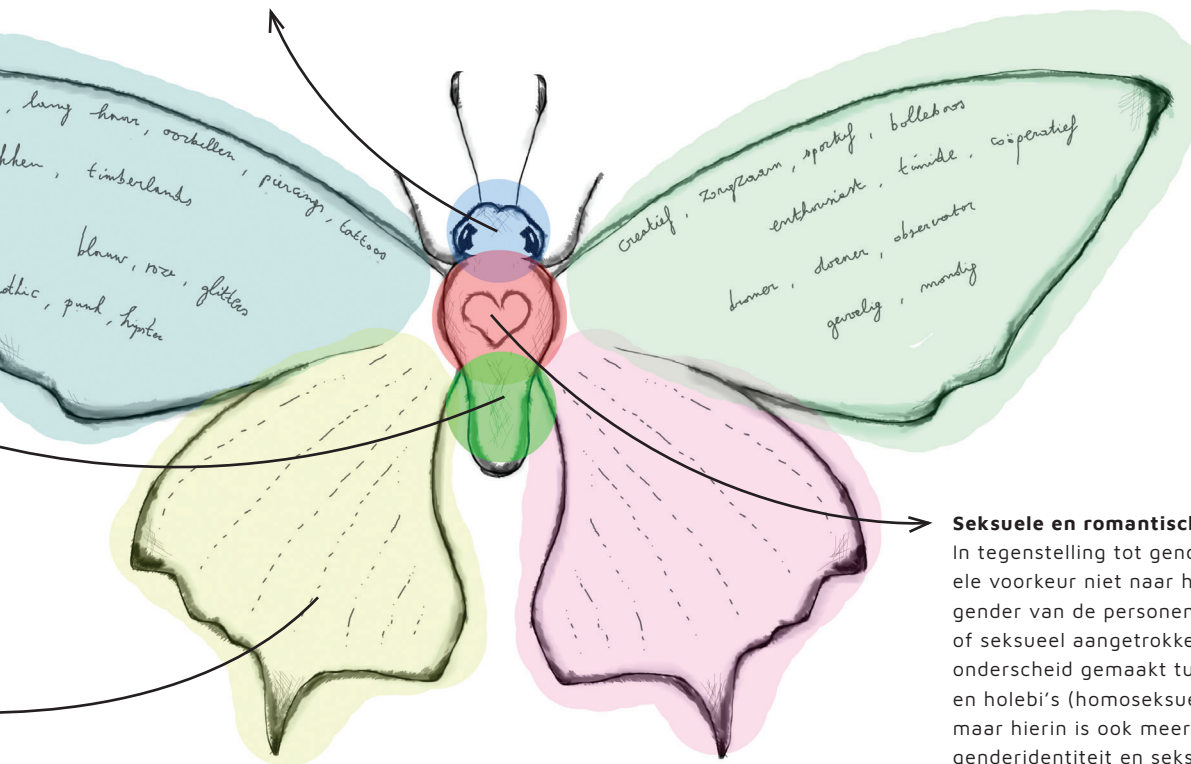

Genderexpressie

Iemand's genderexpressie verwijst naar de manier waarop die persoon diens genderbeleving naar buiten brengt: dus door kledij, haarstijl, lichaamstaal, gedrag en de sociale rollen die men opneemt. Op basis van de genderexpressie 'lezen' we personen doorgaans als mannelijk of vrouwelijk.

Genderidentiteit

De genderidentiteit van een persoon verwijst naar diens innerlijke gevoel mannelijk en/of vrouwelijk te zijn. Vaak komt dit overeen met het biologisch geslacht: iemand geboren in een meisjeslichaam voelt zich ook een meisje, of omgekeerd. Deze personen noemen we cisgender personen: hun biologisch geslacht en genderidentiteit vallen samen. Voor andere personen vallen deze niet (volledig) samen: deze personen noemen we 'transgender'. Het kan dus zijn dat iemand bij de geboorte als mannelijk werd geregistreerd maar dat dit kind zich innerlijk een meisje voelt. Of omgekeerd. Het kan ook zijn dat een kind zich noch een jongen, noch een meisje voelt. Al deze kinderen duiden we in deze brochure aan met het adjectief 'transgender'.

Seksuele en romantische voorkeur

In tegenstelling tot genderidentiteit, verwijst de seksuele voorkeur niet naar het eigen gender, maar naar het gender van de personen tot wie men zich romantisch of seksueel aangetrokken voelt. Vaak wordt er een onderscheid gemaakt tussen heteroseksuele personen en holebi's (homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen), maar hierin is ook meer variatie mogelijk. Men haalt genderidentiteit en seksuele voorkeur wel eens door elkaar, maar het zijn verschillende aspecten van je seksuele identiteit.

Gendervariant of transgender?

Gender structureert ons denken en onze leefwereld, vaak zonder dat we er ons van bewust zijn. Elke maatschappij maakt immers regels over hoe jongens en meisjes zich behoren te voelen en te gedragen: jongens zijn stoer, laten weinig emoties zien en spelen met auto's, terwijl meisjes lief horen te zijn en van paarden en ballet houden. Jongens worden verwacht goed te zijn in wiskunde, meisjes in zorgtaken. Deze regels noemen we gendernormen. We krijgen deze regels of normen met de paplepel ingegeven via onze opvoeding, school, media en alle andere beelden en prikkels die we als opgroeiend kind meekrijgen. Deze regels zijn dus niet op

zichzelf vaststaand, wij als groep mensen maken ze en herschrijven ze voortdurend.

Als je je niet volgens deze regels gedraagt en dus gender non-conform gedrag stelt, kan je scheve blikken en opmerkingen krijgen van mensen uit je omgeving. Deze gendernormen zijn dus vaak 'stereotiep': lang niet alle jongens en meisjes voldoen hieraan. Sterker nog: meisjes onderling en jongens onderling verschillen meer dan dat het gemiddelde meisje verschilt van de gemiddelde jongen. Bij jonge kinderen ervaart de omgeving dit gender non-conform gedrag meestal niet echt als een probleem. Ook tolereert men dit van meisjes makkelijker dan van jon-

gens: stoere meisjes berispen we minder snel dan meisjesachtige jongens...

Wil je leren komaf maken met hokjes voor meisjes, jongens, vrouwen en mannen in de samenleving en op een leuke en interactieve manier de genderklik maken, dan kan je terecht op genderklik.be.

Afwijken van gendernormen betekent echter nog niet dat je transgender bent. Hieronder trachten we het verschil tussen gendervariant en transgender uit te leggen:

Gendervariant

Kinderen die in hun gedrag, uiterlijk of innerlijke beleving niet zijn zoals we standaard zouden verwachten van hun biologische geslacht, noemen we gendervariant. Wanneer een kind liever kledij en haartooi verkiest, of interesses en hobby's vertoont van het 'ander' geslacht, hoeft dit echter nog niet te betekenen dat het zich ook vanbinnen het 'ander' geslacht voelt. Zo kan de favoriete hobby typisch jongens- of meisjesachtig zijn (bijvoorbeeld voetbal of ballet), zonder dat dit gelinkt wordt aan zich vanbinnen ook een jongen of meisje te voelen. Niet elk kind dat gendervariant gedrag vertoont, heeft

ook aanhoudende gendervariante gevoelens, of blijkt later transgender te zijn. Kortom, gender non-conform gedrag stellen valt niet altijd samen met transgender zijn.

Transgender

'Transgender' is een paraplu-terme voor personen die zich niet, of in mindere mate, identificeren met hun geboortegeslacht. Het geslacht dat werd toegekend bij de geboorte en de innerlijke genderidentiteit komen met andere woorden niet (helemaal) overeen. Er is een heel grote diversiteit in transgender identiteiten: sommige personen voelen zich volledig een ander gender dan dat

overeenkomstig met het geboortegeslacht, anderen identificeren zich met beide genders, en nog anderen met geen enkel. We spreken van een transjongen indien de persoon zich (eerder) een jongen voelt, van een transmeisje indien deze zich (eerder) een meisje voelt. Een non-binair persoon is iemand die zich niet thuis voelt in de binaire gendercategorieën jongen of meisje, en zich beter voelt bij een andere, niet-binaire, genderidentiteit. Ook personen die aan travestie doen, rekenen we onder de transgender paraplu.

Hoe vaak?

Recent Vlaams onderzoek bij volwassenen toont aan dat zo'n 0,7% van de personen met een mannelijk geboortegeslacht en 0,6% van de personen met een vrouwelijk geboortegeslacht zich **meer** identificeert met het andere dan met het toegewezen geboortegeslacht.

Bovendien identificeert 2,2% van de personen met een mannelijk geboortegeslacht en 1,9% van de personen met een vrouwelijk geboortegeslacht zich **even veel of even weinig** met het andere als met het geboortegeslacht. Toegepast op de Belgische bevolkingsgegevens zou dus een groep van ruim 134.000 Belgen zich niet (volledig) identificeren met hun geboortegeslacht.

"Mijn dochter van 5 is allesbehalve genderconform. Ze houdt van piraten, ridders, en politieagenten. Ze speelt met auto's, doet graag fysieke spellen zoals circus en voetbal, maar ze houdt ook van glitterarmbandjes en nagellak. Ze wil absoluut niet dat je haar lief of schattig noemt, wel stoer en dapper, dat hoort ze graag. Sinds vorig jaar heeft ze ook kort haar. Dat was een vurige wens van haar, want ze heeft een hekel aan speldjes of elastiekjes, en vond lang haar lastig. Ik heb bij de kapper wat commentaar moeten overwinnen: "de mensen gaan denken dat je een jongen bent", "toe, zullen we het niet nog net zo lang laten tot achter je oren", etc. Ze hield gelukkig voet bij stuk: "ik wil het zo kort als papa". →

Haar voorkomen en haar kort kopje zorgen er nu regelmatig voor dat andere kinderen of volwassenen haar als jongen aanspreken. Ze wordt daar erg boos om en is ten stelligste overtuigd dat ze wél een meisje is. Aan deze emoties merk ik dat er dus géén sprake is van genderidentiteitsvragen, maar dat het eerder gaat om het opboksen tegen maatschappelijke verwachtingen van wat hoort voor een (klein) meisje. Ik zie het als mijn taak als ouder om haar hierin zoveel mogelijk ondersteuning te bieden. Ik reik haar voorbeelden aan van vrouwen met kort haar of van jongens met lang haar om maar een voorbeeld te noemen. Ik benadruk

ook met regelmaat dat haar lichaam en uiterlijk van haar is en dat zij daarover mag en kan beslissen, binnen bepaalde marges dan toch. (Zo trok ik wel de grens toen ze vroeg om een kaal hoofd.) Ik probeer haar weerbaar te maken tegen opmerkingen, tracht het voorbeeld te geven door voor haar op te komen waar nodig. En als ik merk dat ze genderstereotypen meebrengt van school of vriendjes, dan geven we tegengewicht door andere voorbeelden te noemen, of te nuanceren. Het is voor ons als ouder erg opvallend hoe we via haar kunnen observeren hoe sterk en hoe vroeg peuters en kleuters al gendernormen ingeprent krijgen. Ik weet dat

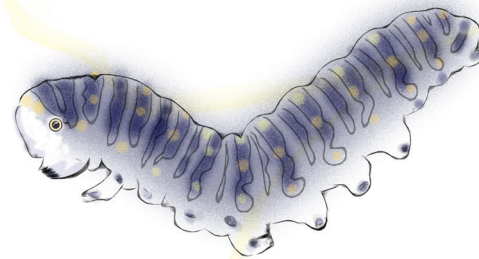
ik de wereld niet kan veranderen. Maar thuis, in haar veilige nest, bieden we haar – zo hoop ik toch – voldoende tools en nuancering aan om hier mee om te gaan, en vooral dicht bij haarzelf te blijven.”

Genderontwikkeling: van rups tot vlinder

In de ontwikkeling van een kind of jongere kan het vroeg of laat duidelijk worden dat de genderidentiteit of -expressie andere richtingen uitgaat dan verwacht. Op elke leeftijd kan zich dat anders uiten, en stellen zich voor jou als ouder andere uitdagingen. Hier vind je een schematisch overzicht van de ontwikkeling van de genderidentiteit, en per fase een uitgebreide toelichting met specifieke aandacht voor wat jij als ouder in deze fase kan doen.

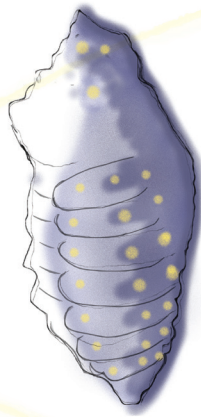
2-3 jaar

- Kinderen kunnen het geslacht van zichzelf en anderen benoemen, maar maken de opdeling tussen jongens en meisjes op basis van heel concrete uiterlijk kenmerken, zoals kledij of kapsels, en niet per se op het hebben van borsten, een penis of vagina.
- Geslacht wordt nog niet als een vaststaand gegeven gezien en dus als 'veranderbaar'.

4-5 jaar

- Kinderen leren (onbewust) genderstereotiepen
- Kinderen experimenteren met rollenspel

6-10 jaar

- Kinderen begrijpen dat een jongenslijf geen meisjeslijf wordt omdat het meisjeskieren draagt.
- Besef 'genderconstantie': het besef dat geslacht onveranderlijk is.

Puberteit

- Lichamelijke veranderingen treden op en maken het lichaam soms 'lastig'.
- Belangrijk kantelpunt voor gendervariante jongeren.

Peuter- en kleutertijd: de rups

Vanaf de peutertijd kunnen kinderen het geslacht van zichzelf en anderen benoemen. Ze maken hierbij de opdeling tussen jongens en meisjes op basis van heel concrete uiterlijk kenmerken, zoals kledij of kapsels. Kinderen van deze leeftijd maken vaak nog geen verschil op basis van lichaamskenmerken, zoals het hebben van borsten of een penis. Op deze leeftijd zien kinderen het geslacht nog niet als een vaststaand gegeven en dus nog als 'veranderbaar'.

Rond de leeftijd van vier jaar gedragen kinderen zich als jongen of als meisje op basis van stereotypering. Hierin speelt ook de omgeving een rol. Kinderen

worden vaak (onbewust) aangevoerd in het 'gepaste' gedrag voor hun geslacht volgens de genderstereotypen die leven in de maatschappij. In rollenspelen komen de typische rolverdelingen naar boven: mannen gaan werken en vrouwen nemen een zorgende rol voor de kinderen op, ongeacht hoe de rolverdeling thuis is. Meisjes horen lief en netjes te zijn, terwijl jongens stoer zijn en hun emoties niet te veel mogen uiten.

In deze fase gaan kleuters experimenteren met speelgoed en in hun fantasiespel. Een peuter ontdekt de wereld, en daar hoort exploratie bij die soms al eens gendernormen doorkruist. Zij gaan vaak op in hun fantasiespel, en het kan dus absoluut geen kwaad om hen di-

verse rollen te laten verkennen. Verkleedspellen, een andere rol aannemen, het scherpt hun creatief vermogen aan. Dit toelaten betekent niet dat je je kind zou stimuleren of aanmoedigen om genderrolgedrag of gevoelens te ontwikkelen die we traditioneel als "van het andere geslacht" bestempelen, maar wel dat je kind kan experimenteren en gewoon zichzelf kan zijn.

Sommige kinderen merken dat ze in het algemeen meer aansluiting vinden bij de interesses die eerder bij het andere gender lijken te horen, bv. als meisje graag wildere spelletjes spelen en liever korter haar hebben. Dit past niet in het beeld dat zij leren over het meisje-zijn (op school, via tv-programma's, van andere kinderen of volwassenen...).

Bij sommige kleuters gaat het gendervariant gevoel verder dan louter de interesses: zij uiten dat hun lichaam niet past bij hun gevoel. Bepaalde kinderen ondervinden hier geen last van, andere wel. Op deze leeftijd kunnen kinderen fantasie en realiteit niet altijd even goed onderscheiden. Sommige kinderen geboren in een jongenslijf denken dat ze morgen zonder penis wakker worden. Uitspraken zoals "Wanneer krijg ik een piemeltje?" of "Wanneer verdwijnt mijn piemeltje?" kunnen voor-

komen. Sommige kinderen blijven het gendervariante gevoel uitspreken of gendervariante gedragingen stellen, maar dit kan ook terug verdwijnen. Dat kan na een paar maanden, of bij het verder opgroeien. Het is onmogelijk te voorspellen bij welk kind dit gevoel overgaat en bij welk kind het gevoel blijft. Als dit gevoel blijft aanhouden kan het gebeuren dat je kind zich een andere naam toekent, die eerder past bij het innerlijke gevoel.

"Stilletjes hoopten we dat het een kleuterfase was waar we door moesten. En dat haar 'meisjesachtige' gedrag wel zou overwaaien. Het was nog maar het topje van de ijsberg. Het werd met de jaren duidelijker. En als je kind zegt: "ik moet mijn broer imiteren om te weten hoe ik me als jongen moet gedragen", toen was voor mij de maat ook vol. Hij moest niet langer toneel spelen."

Wat kan je doen als ouder?

Kleuters zijn grote ontdekkers: ze leren de wereld kennen en spelen bepaalde rollen om die wereld beter te begrijpen. Je kan als ouder een open houding bieden, die ervoor kan zorgen dat ze de ruimte hebben om te zoeken naar wie ze zijn en wat ze graag doen.

Sommige kinderen uiten dat hun lichaam niet past bij hun gevoel. Als ouder kan je dit gevoel bevragen, je begripvol opstellen en luisteren naar waar je kind moeilijkheden mee ervaart: het eigen gevoel, de reacties van anderen, het gevoel zichzelf niet te kunnen zijn... Je kan emotiewoorden aanreiken, zodat het kind kan benoemen wat er in zich omgaat.

~~~~~  
Op deze leeftijd is het als ouder belangrijk om mee te geven dat er een diversiteit aan meisjes en aan jongens bestaat, en dat een meisje met kort haar nog best een meisje mag zijn. Je kan je kind steunen in het vrij kiezen van speelgoed en activiteiten.

~~~~~  
Je kan bewust omgaan met de genderstereotypering in de maatschappij. Als jullie samen naar een tv-programma kijken waarin de personages typische genderrollen opnemen, kan je naar je kind toe kaderen dat het ook anders kan. Je kan misschien vertellen dat thuis de taken verdeeld zijn omwille van wie wat goed kan of omwille van wie waarvoor tijd heeft, en niet omwille van het geslacht dat jul- lie hebben. Kleuters kijken erg op

naar jou als ouder, dus de infor- matie en uitleg die je brengt, net als het voorbeeld dat je geeft, heeft een grote impact op hen.

~~~~~  
Als ouder kan je op deze leeftijd stil staan bij het geslachtsver- schil: wat maakt een lichaam een jongens- of meisjeslichaam? Je kan je kind uitleggen dat wanneer je geboren bent in een meisjesli- chaam, dit lichaam niet plots ver- andert naar dat van een jongen.

~~~~~  
Het kan zijn dat jij als ouder hierover met vragen zit. Je kan steeds contact opnemen met het Transgender Infopunt en/of met andere ouders in de oudervereni- ging Berdache. Je kan ook meer lezen in het deel 'Zorg' (p.31).

~~~~~  
Het is zeker al mogelijk vanaf dit moment om de stap richting de zorg te zetten, wanneer je merkt dat je niet zo goed weet hoe met de gendervariante gevoelens van je kind om te gaan, of wan- neer je merkt dat het voor je kind lastig is. Je kan als ouder terecht bij Pediatrische Genderkliniek van het UZ Gent voor een (een- malig) gesprek rond de zorg van je kind. Deze stap naar de zorg, betekent niet dat er bepaalde medische stappen zullen plaats- vinden. Medische onomkeerbare behandelingen zijn uitgesloten voor de puberteit. De psycholoog kan je als ouder wel begeleiden in het ondersteunen van je kind. Lees hier meer over in het deeltje 'Zorg' (p.31).

## Pre-puberteit: de cocon

Rond de leeftijd van zes jaar realiseert een kind zich ten volle dat het lichaam iets anders is dan het in-nerlijke gevoel van een jongen of meisje of iets anders te zijn (wat we genderidentiteit noemen). Kinderen beginnen te beseffen dat het lichaam niet zomaar wijzigt, ook niet als ze heel hard hun best doen. Dat die piemel er niet plots aangroeit of zal verdwijnen. Dit noemt men 'genderconstantie', of nog: het besef dat geslacht onveranderlijk is. Ze kunnen kortom merken dat ze zich vanbinnen anders voelen dan hoe ze eruit zien. Sommige kinderen drukken hardop uit dat hun lichaam niet past bij hoe ze zich voelen, en dat ze het anders willen, of willen anders genoemd worden. An-

deren verwerken dit in stilte. Dat kan zich langzaam aandienen, of erg plots. Dit besef kan het begin van een lastige periode betekenen. Misschien wordt je kind erg verdrietig, trekt het zich terug,... Let wel, wanneer je kind liever kledij en haartooi verkiest, of interesses en hobby's vertoont, van het 'ander' geslacht, hoeft dit nog niet te betekenen dat het zich ook vanbinnen het 'ander' geslacht voelt. Zo kan hun favoriete hobby typisch jongens- of meisjesachtig zijn (bijvoorbeeld voetbal of ballet), zonder dat dit gelinkt wordt aan zich vanbinnen ook een jongen of meisje voelen. Voorkeuren, interesses, of zelfs expressie zijn niet hetzelfde als dat innerlijke gevoel van 'zijn'.

"Mijn 'kind' heeft vorig jaar te kennen gegeven dat ze geen meisje is maar een jongen. Na de eerste opluchting (eindelijk weet ik wat er scheelt) betrap ik me er nu wel op dat ik hoop dat het voorbij gaat. Die hoop is ijdel, dat weet ik. Volgende maand volgt het eerste fysieke onderzoek en dan is de volgende stap in de transitie gezet. Dan pas zal ik mezelf kunnen overtuigen dat het niet zal overgaan, denk ik."

### Wat kan je doen als ouder?

Geef je kind kadering mee omtrent genderrollen in de maatschappij (bv. tijdens het tv kijken of tijdens het lezen). Vertel bijvoorbeeld wat jouw interesses zijn als ouder en hoe die misschien niet allemaal typisch meisjes- of jongensachtig zijn, maar eerder gelinkt aan talenten of voorkeuren. Het is belangrijk dat kinderen weten dat de maatschappelijke genderstereotypen niet de richtlijn zijn van hoe ze zich moeten voelen, gedragen en uitdrukken. Je kan inspiratie opdoen op [genderklik.be](http://genderklik.be).

Praat met je kind over deze emoties, zeker als je merkt dat je kind emotioneel verandert en het er lastig mee heeft. Roep professionele hulp op tijd in, zodat je kind en jezelf als ouder hierin ondersteuning krijgen. Je kan als ouder terecht bij de Pediatrische Genderkliniek van het UZ Gent voor psychologische begeleiding en diagnostiek. Deze stap naar de zorg betekent niet dat het reeds vastligt dat bepaalde medische stappen zullen plaatsvinden. Medicamenteuze behandelingen zijn uitgesloten voor het begin van de puberteit, chirurgische behandelingen zijn uitgesloten voor de leeftijd van 18 jaar, met uitzondering van de borstverwijdering. Lees hier meer over in het deeltje 'Zorg' (p.31).

Het kan zijn dat jij als ouder zelf graag ondersteuning wil hierin. Je kan steeds contact opnemen met het Transgender Infopunt, de zorgverlening en/of met andere ouders via Berdache. Lees hier meer over in het deeltje 'Zorg' (p.31).



## Vanaf de puberteit: de vlinder

De puberteit, waarin de secundaire geslachtskenmerken zich ontwikkelen, begint meestal rond het vijfde -zesde leerjaar. Soms vangt de puberteit, vooral bij biologische meisjes, eerder aan. Voor meisjes begint de puberteit met borstgroei en groeispuurt. Na een tweetal jaar vinden de eerste maandstonden plaats. Bij jongens worden de teelballen eerst groter en halverwege de puberteit begint de groeispuurt en de vermannelijking van het lichaam (o.a. stemverlaging, haargroei). De meeste kinderen vinden dit niet leuk. Die ontwikkeling kan irriterend zijn en in de weg staan van bepaalde activiteiten.

De puberteit is vaak een belangrijk kantelpunt voor gendervariante jongeren. Voor kinderen die voordien al een andere genderidentiteit uitdrukten, zijn de lichamelijke veranderingen vaak erg ongewenst. Het lichaam gaat een kant op waar het kind zich niet in herkent. Voor anderen treedt pas op het moment van deze lichamelijke veranderingen het besef op dat dit niet klopt met hoe ze zich voelen. Voor nog anderen treedt dat besef nog later op. Elk kind is hierin uniek, en zal dit op het eigen tempo leren benoemen.

Sommige kinderen lijken geen last te ondervinden van hun gen-

dervariantie. Andere kinderen ondervinden een bepaalde vorm van lijden bij hun gendervariante gevoelens, omdat ze zich niet begrepen voelen, zich niet kunnen uiten zoals ze zijn, of angstig zijn voor reacties van de buitenwereld. Je merkt misschien op dat je kind zich terugtrekt en afsluit voor je, zich minder sociaal of opstandig gedraagt, snel geïrriteerd of gefrustreerd is,...

## Wat kan je doen als ouder?

~~~~~  
Luister naar wat je kind vertelt. Wees je ervan bewust dat pubers het niet altijd gemakkelijk vinden om over hun gevoelens te spreken. Dit onderwerp kan het vaak extra moeilijk maken wegens angst voor de reacties, of omdat ze er zelf nog niet uit zijn, of omdat ze er niet graag over praten. Als ouder kan je zeker zelf af en toe de stap zetten om te vragen hoe het gaat, of iets opmerken omtrent de gendervariantie. Geef signalen dat je kind steeds bij jou terecht kan.
~~~~~

~~~~~  
Merk je dat praten onderling niet goed lukt, en dat je kind ermee worstelt, schakel dan professionele hulp in. Zoek een plek waar jouw kind zich wel kan openstellen en gevoelens en wensen kan benoemen. Zie bij 'Zorg' (p.31) voor meer info.
~~~~~

~~~~~  
Het kan zijn dat jij als ouder zelf graag ondersteuning wil hierin. Je kan steeds contact opnemen met het Transgender Infopunt, de zorgverlening en/of met andere ouders. Lees hier meer over in het deeltje 'Zorg' (p.31).
~~~~~

~~~~~  
Steun en erken je kind als die duidelijk uit dat het een andere naam en aanspreekvorm verkiest. Ook al is het even wennen, jouw inspanningen om de nieuwe voornaam te gebruiken en de passende aanspreekvorm, betekenen een wereld van verschil voor je kind. Zoek samen een manier over hoe dit kenbaar maken aan familie en vrienden.
~~~~~

Op school

Als je kind zich thuis voelt in een andere genderidentiteit of genderexpressie dan verwacht, kan het nuttig zijn om ook de leerkracht/directie hierover te informeren. Bij peuters en kleuters zijn het vaak de ouders die de beslissing maken om al dan niet de leerkracht op de hoogte te stellen. Vanaf de lagere school wordt het onderscheid tussen jongens en meisjes vaak al wat duidelijker, ook in de organisatie op school, bijvoorbeeld in de turn- of zwemles. Kinderen kunnen zelf de vraag stellen om de school/organisatie op de hoogte te brengen van hun gendergevoelens. Hoe pak je dat best aan?

Enkele aandachtspunten:

- ✓ Is je kind er klaar voor, vraag dan met de school een overlegmoment aan, en denk op voorhand na over wat je precies wil zeggen en wat niet. Je hoeft niet alles te vertellen, je kan dit zo kort of zo lang houden als je zelf wil.
- ✓ Voor het welzijn van je kind kan het helpen als de leerkracht alvast een genderstereotiepe aanpak vermijdt en/of werkt rond diversiteit. Je kan de leerkracht hier zeker over aanspreken. Je kan de school voorstellen beroep te doen op een spreker die in een bepaalde les, of voor de leerkrachten/directie toelichting geeft rond het gendervariant zijn. Dit kan een getuigenis zijn van een ouder (via de oudervereniging Berdache) of een eenmalige vorming of trajectbegeleiding van een educatief medewerker van çavaria.

Zie voor alle info
schooluitdekast.be

Let wel:

Het kan zijn dat je kind duidelijk laat blijken dat ze het op school niet mogen weten. Praat hier samen over, vraag hoe het komt dat je kind liever niet wil dat de leerkracht op de hoogte gesteld wordt. Wie weet is je kind bang dat andere kinderen het dan te weten komen? Hou in elk geval rekening met de emotie en het tempo van je kind, en neem geen beslissingen waar je kind zich niet goed bij voelt.

Wanneer een genderverandering doorvoeren?

Heel wat ouders zitten met de vraag wanneer het gepast is om hun kind in de nieuwe rol/kledij naar school te laten gaan, en de wijziging in voornaam en aanspreking door te voeren. Ondanks alle openheid voor variaties, leven we immers in een maatschappij die dual georganiseerd is en ook op school is het M/V onderscheid alom aanwezig. Hoe dan omgaan met het transgender gegeven op school? Het advies van **Pediatrische Genderkliniek** (UZ Gent) in deze materie is om in het algemeen niet te snel te handelen. Zij adviseren om zo neutraal mogelijke kledij te dragen tot aan de puberteit, o.a. omdat het niet te voorspellen is welke evolutie

je jonge kind nog zal doormaken. Wetenschappelijke inzichten in deze materie verschuiven sterk de laatste jaren en intussen waait de wetenschappelijk discussie volop over de pro's en con's om je kind reeds op vroege leeftijd een zogenaamde genderrolswitch te laten maken. Praat er dus zeker over met de zorgverlener en met andere ouders, en kijk wat het beste bij jullie past.

Als je de veranderingen in voornaam en aanspreekvorm eerst thuis invoert, bijvoorbeeld in het begin van een vakantieperiode, kan iedereen in het gezin al wennen aan de nieuwe naam en henzij switch. Wanneer de schoolperiode na de vakantie hervat,

kan je ook daar de verandering invoeren. Als je kind klaar is om de school in te lichten over de verandering van voornaam en aanspreekvorm, praat je hier dus best op voorhand al over met de leerkracht of directie. De kinderpsycholoog van de **Pediatrische Genderkliniek** kan dit eventueel mee begeleiden.

Aankondingen op school: checklist

Jij en je kind zijn klaar om de school op de hoogte te stellen van de nieuwe voornaam en aanspreekvorm? Neem jullie tijd om dit goed voor te bereiden. Hierbij een checklist van nuttige aandachtspunten die je op voorhand kan doorpraten met je kind en met de directie.

- ✓ Spreek op voorhand met je kind af wat je wel of niet wil zeggen over het (eventuele) behandelingstraject. Details over hormonen of operaties hoef je niet te delen met iedereen.
- ✓ Indien je kind al gekend was op school: maak duidelijke afspraken vanaf welk tijdstip je kind met de nieuwe voornaam en aanspreekvorm naar school komt, en hoe je dit wil kenbaar maken aan de andere kinderen. Zal de school een briefje

in de agenda meegeven? Gaat je kind een kort woordje aan de klas richten? Maak je een aankondigingskaartje? Spreek af waar leerlingen of hun ouders met vragen terecht kunnen; dit kan de zorgleerkracht zijn, de klastitularis, of de directie. Het is niet de bedoeling dat je kind overdonderd wordt met vragen!

- ✓ Als je kind nieuw is op school: maak duidelijke afspraken over hoe de privacy van je kind wordt bewaard als deze zich niet kenbaar wil maken als transgender op de nieuwe school.
- ✓ Zorg dat de begeleiding weet hoe je kind zich voelt en op welke manier die de gendervariantie kan uiten. Je kan ook vertellen hoe je daar als ouder mee omgaat, zodat de aanpak van de begeleiding aansluit op die van thuis. Heel wat ouders hebben baat bij een vertrouwenspersoon op school, zeker in de lagere school. Dat kan zowel voor jou als ouder fijn

zijn, en je kan bijvoorbeeld met een heen-en-weer schriftje met elkaar communiceren. Ook het kind kan bij deze persoon terecht, wanneer het een slechte dag heeft, gepest wordt,...

- ✓ De onderwijsinstelling heeft een grote vrijheid om administratieve veranderingen in voornaam door te voeren op bijvoorbeeld klassenlijsten, studentenkaart, enz. De enige beperking geldt voor naam op het rapport en het diploma. Bespreek wat er administratief moet en kan wijzigen. Heeft je school hierover vragen, verwijs ze gerust door naar het Transgender Infopunt.
- ✓ Werkt de school met smart-school, dan kan je navragen om de roepnaam hierin aan te passen.

Wat als niet jij maar de begeleiding het gendervariant gedrag opmerkt?

Het kan ook zijn dat de leerkracht je aanspreekt omdat het gendervariante gedrag van je kind daar opvalt of omdat je kind gendervariante gevoelens enkel uit op school. Zo kan je kind bijvoorbeeld aan de leerkracht zeggen dat het niet wil meedoen met de jongens omdat het een meisje is. Misschien spreekt de leerkracht je aan omdat deze je op de hoogte wil brengen, en heeft ze vragen over hoe men hiermee om moet gaan. Je hoeft deze vragen niet meteen te beantwoorden. Misschien valt die gendervariantie thuis niet op, houdt je kind het thuis verborgen, en kan het daarom even schrikken zijn. Wees zeker niet bang om aan de begeleiding te vragen om mee na te denken

over hoe je kind zo goed mogelijk ondersteund kan worden. Misschien wist je het wel maar vond je het tot nu toe geen probleem, en heeft de leerkracht/school voornamelijk nood aan handvaten over hoe zij je kind kunnen ondersteunen. Vaak wordt er immers (onbewust) genderstereotiep gewerkt of gespeeld op school. In de kleuterschool bijvoorbeeld maken meisjes prinsessenhoeden, jongens schilden en zwaarden. Leerkrachten kunnen er echter voor kiezen om bewust aan de slag te gaan rond gender. Dit kan door speelgoed per thema te verdelen in bakken (keukengerief, tuingerief, poppen, auto's) en wanneer er gespeeld wordt slechts één bak uit te ha-

len waarbij alle kinderen met dat speelgoed uit die ene bak spelen. Of door boekjes te gebruiken in de klas die het thema diversiteit bevatten. Door de groep niet op te splitsen in jongens en meisjes, maar bijvoorbeeld op basis van haarkleur of grootte van de kinderen. Leerkrachten kunnen aandacht besteden aan de genderstereotypen die leven in de maatschappij en hoe kinderen hiermee kunnen omgaan. Methodieken en info over vorming voor leerkrachten kan je terugvinden op schooluitdekast.be. Samen met de leerkracht kan je een tandem vormen om te werken over het welzijn van je kind. De leerkracht kan mee een oogje in het zeil houden op school en op het functioneren in een

groep: zijn er bepaalde veranderingen in het gedrag, hoe reageren andere kinderen op jouw kind? Uit de praktijk is geweten dat gendervariante kinderen vaak even goed in de groep liggen als de andere kinderen, zeker wanneer ze al lang in dezelfde groep zitten. Indien jouw kind

toch bepaalde moeilijkheden in de groep ervaart, kan de begeleider ingrijpen en bijsturen. Ook kan dit een moment zijn om het thema genderdiversiteit op een speelse wijze te introduceren en te bespreken in de groep.

“Doordat ze op kleuterleeftijd al duidelijk liet merken dat ze ‘anders’ was, was de school ook meteen op de hoogte. Pas toen ze besloot om in het 6de leerjaar ook als meisje gekleed naar school te gaan, hebben we een kaartje gemaakt met een foto en een tekstje erop: “Na vele jaren waarin er veel vragen waren, kom ik eindelijk tot mijn besluit, ik ben een meisje en ik wil er uit. Vanaf nu mag iedereen het weten, ik zal voortaan ... heten”. Onderaan stonden enkele websites waar men meer informatie kon vinden.”

Zorg

Soms komt er een punt dat je als ouder merkt dat je hulp nodig hebt in het ondersteunen van jouw kind. Dit kan door zelf hulp te zoeken, of samen met je kind hulp te zoeken.

Berdache België

Als ouder kan je terecht bij Berdache België, een vereniging voor en door ouders van gendervariante kinderen. De vereniging werd in 2011 opgericht door ouders van een transkind, die de nood voelden om ervaringen en informatie uit te wisselen met andere ouders.

De vereniging Berdache onderhoudt nauwe contacten met het Transgender Infopunt en met de Pediatrische

Genderkliniek. Zij fungeert als brugfunctie tussen ouders en zorgverstrekkers, en is goed op de hoogte van de mogelijkheden en noden in de zorg, in het familiale leven, op school en in de brede maatschappij.

Berdache organiseert ouderbijeenkomsten met zowel informatieve als ondersteunende doeleinden en zijn steeds telefonisch bereikbaar. Ze heeft tevens een geheime facebook-

groep die enkel bereikbaar is voor aangesloten ouders.

info@berdache.be

☎ 0475 633 368

"Bijna 20 jaar geleden werden we geconfronteerd met het feit dat één van onze 2 eeneiige tweelingzonen zeer uitgesproken meisjesgedrag vertoonde. De thuissituatie werd stilaan onhoudbaar. Zeker nadat, tijdens een Ardennenweekend, de broer al wenend de kamer binnen liep en snikkend mama smeekte te komen. Broer zou met een nagelschaartje zijn pieemel eraf snijden. 'Broer' voelde zich een meisje en zou een meisje worden. Na jarenlange therapie, puberremmende medicatie, hormonenkuur, weg-laseren van lichaamshaar op strategische plaatsen, werd uiteindelijk de geslachtsveranderende operatie uitgevoerd. 'Broer' was na 18 jaar 'zus'. Die periode was een emotione-

le rollercoaster van pesten op school, anorexia, zelfmoordgedachten, administratief heen en weer gedoe, verzekeringsproblemen, enz. We waren ondertussen in contact gekomen met een ander ouderkoppel waarbij de transdochter al volwassen was en de operatie achter de rug was. Na een paar gesprekken en bezoeken beslisten we een vereniging op te richten: Berdache België. De vereniging is ontstaan uit de behoefte om andere ouders in dezelfde situatie te ontmoeten. Zo kunnen wij elkaar steunen en onderling ervaringen en tips uitwisselen. We houden per kwartaal een ouderbijeenkomst waarbij we meestal een onderwerp gerelateerde spreker uitnodigen. Na de koffiepauze is er

tijd voor elkaar. Dan delen we emoties, praktische tips, ervaringen, anekdotes, enz.

Berdache stelt ouders gerust. We geven voorbeelden van transkinderen die opgroeien tot pubers, jongvolwassenen en volwassen die succesvol zijn. We communiceren, naast de zware periode waar iedere ouder wellicht door moet, dus ook positieve 'kapstokken'. 'Onze' ouders hechten zeer veel waarde aan die positieve boodschappen en ingesteldheid. Er is ook een 100% onzichtbare en beveiligde Facebookgroep waarin we enkel ouders toelaten. Onze kinderen zijn niet roze of blauw. Het zijn regenbogen."

Het Berdache België Team

Transgender infopunt

Iedereen met vragen over transgender en genderdiversiteit kan (gratis en anoniem) terecht bij het Transgender Infopunt, zo ook gendervariante kinderen en hun omgeving. Het Transgender Infopunt luistert naar jouw verhaal, biedt neutrale informatie aan, en zoekt met jullie naar verdere hulp en zorg. Je kan langskomen, mailen, chatten of bellen. Op de website transgenderinfo.be vind je alvast een schat aan informatie. Zo kan je er alle zorggerelateerde informatie terugvinden in de rubriek 'zorg'. Ook vind je er de algemene informatiebrochure 'Alles wat je altijd al wilde weten over transgenders'. Deze brochure bestaat zowel voor volwassenen als voor kinderen tussen 10 tot 12 jaar.

T-jong

Contact met andere transjongeren kan belangrijk en ondersteunend zijn. Vanaf 10 jaar kunnen jongeren terecht bij T-jong. Dit is een jeugdbeweging voor gendervariante jongeren van 10 tot en met 30 jaar. T-jong organiseert activiteiten doorheen heel Vlaanderen. T-jong splitst hun deelnemers op naargelang de leeftijd. Er zijn 3 groepen: T-birds (10 t.e.m. 14 jarigen), T-squad (14 t.e.m. 18 jarigen) en Ctrl-T (18 t.e.m. 30 jarigen). Het doel van T-jong is om gendervariante jongeren zichzelf te laten zijn in een veilige omgeving waar ze plezier kunnen beleven.

t-jong.be

t-jong@weljongniethetero.be

☎ 09 335 41 87

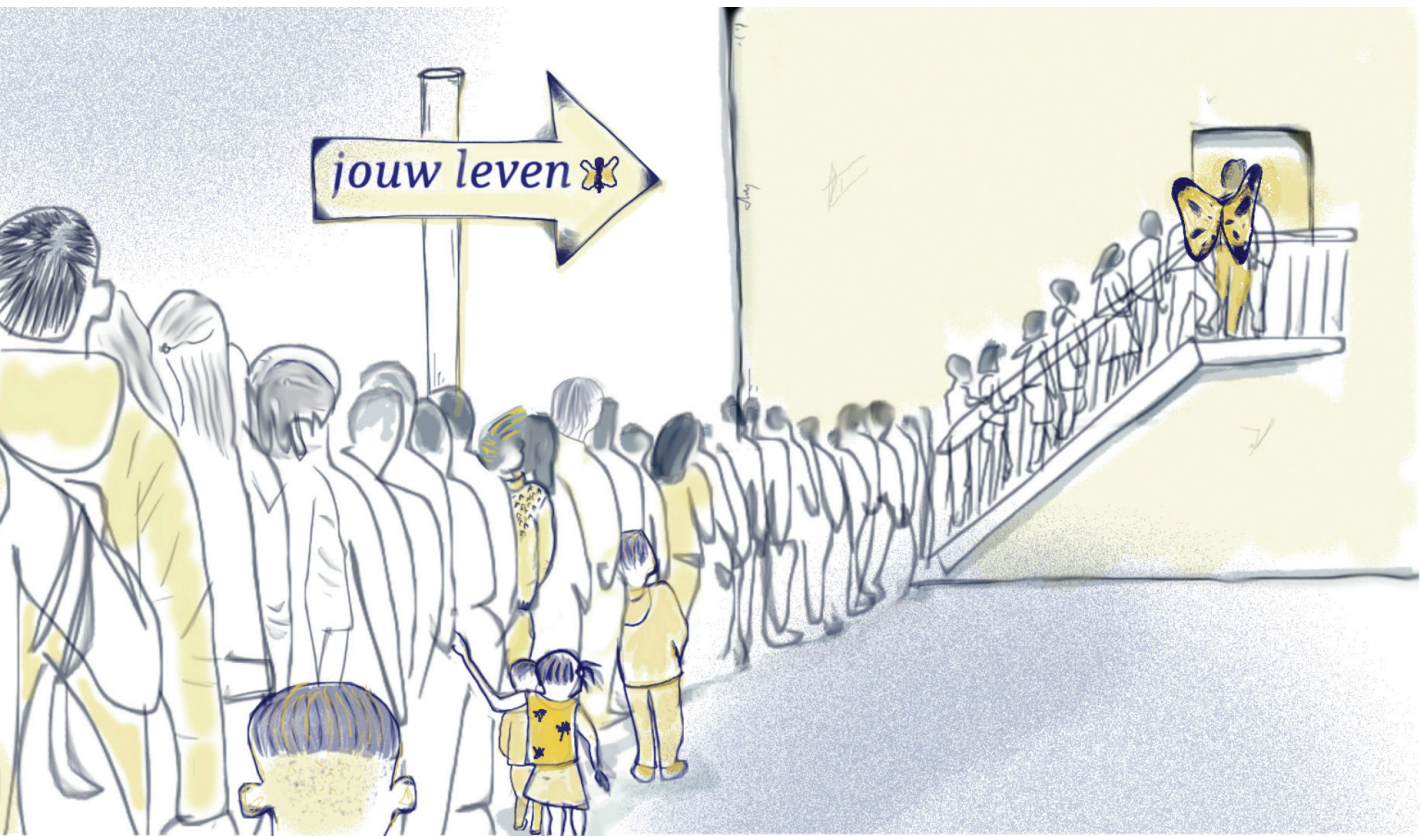

Voor je kind

De **Pediatrische Genderkliniek** van het **UZ Gent** is het enige Vlaamse expertisecentrum voor transgenderzorg aan kinderen en jongeren tot en met 17 jaar. Het team hanteert een multidisciplinaire aanpak waarin bepaalde protocollen bestaan die bepaalde leeftijdsgrenzen vastleggen: hormonale genderaffirmerende therapie start men tot op heden niet op voor 16 jaar en geslachtsaanpassende chirurgie niet voor 18 jaar (met uitzondering van de borstverwijdering, die tot maximum één jaar vroeger kan uitgevoerd worden). Naast deze leeftijdsgrenzen gelden soms ook

andere voorwaarden voor een bepaalde medische behandeling. De kinderpsychiater, kinderpsycholoog en kinderendocrinoloog bespreken samen met jullie elke cruciale stap in teamverband. Ten allen tijde behoudt het kind of de jongere de vrijheid om in het proces van identiteitsvorming een eigen weg te kiezen. Dit vraagt een continue 'her-evaluatie' van de gevoelens en de ervaringen van het kind of de jongere. De hulpverleners bekijken steeds opnieuw de hulpvraag en de evolutie hierin, waarbij alle opties open en bespreekbaar blijven.

Een zorgpad van de Pediatrische Genderkliniek kan je hier schematisch terugvinden. Het is belangrijk om hierbij op te merken dat elk kind uniek is in zowel het tempo als in de keuzes die wel of niet worden gemaakt. We willen geenszins suggereren dat elk kind al deze stappen zal zetten. Het is cruciaal om bij het eigen comfort en welzijn te blijven en na te gaan wat het kind rust brengt.

STAP 1. **TELEFONISCHE AANMELDING**

Het Centrum voor Seksuologie en Gender UZ Gent kan je bereiken voor een afspraak op 09/3326023. Gezien de hoge instroom aan kinderen en jongeren, dien je rekening te houden met enkele maanden wachttijd voor een eerste intakegesprek.

Optie A. Kind jonger dan 9 jaar

- Enkel de ouder(s) worden uitgenodigd op gesprek.
- Tips en handvaten over hoe met het kind/de situatie om te gaan
- Jaarlijks gesprek met ouders indien gendervariant gedrag blijft (tot de leeftijd van 9)

Optie B. Kind vanaf 9 jaar

- Zowel de ouder(s) als het kind worden uitgenodigd op gesprek

STAP 2. **ASSESSMENT**

INTAKEFASE

Op niveau van het kind

- Algemene kennismaking
- Alle ontwikkelingsaspecten (niet enkel gender) van het kind worden in kaart gebracht a.d.h.v. vragenlijsten, spelobservatie, belevingsonderzoek en/of individuele gesprekken

Op niveau van de ouder(s)

- Algemene kennismaking
- Info over de mogelijkheden en beperkingen van de verschillende behandelopties

OPVOLGING DOORHEEN HET GEHELE PROCES

Op niveau van het kind

- Exploratie genderidentiteit en vinden van evenwicht tussen voorkeuren, expressies en identiteit
- Verhogen weerbaarheid om met mogelijke stressfactoren uit omgeving om te gaan

Op niveau van het gezin

- Exploratie beleving en bezorgdheden van de ouders/gezinsleden
- Begeleiding in acceptatieproces
- Bespreken en sturing bij praktische zaken (vb. vornaamswijziging)

STAP 3. HORMONALE OPTIES

- Endocrinoloog onderzoekt in welke lichamelijke ontwikkelingsfase (puberteitstadium) kind/jongere zich bevindt
- De psycholoog bespreekt vooraf de vruchtbaarheids-opties met jongere en ouders

BEHANDELING*

(*zie schema volgende bladzijde)

CONTINUE OPVOLGING VAN

- Puberteitsontwikkeling
- Hormonale therapie
- Botsterkte
- Opmeten van de groei

Opvolging gebeurt door kinderendocrinoloog.

STAP 4. OPERATIES

Verwijdering van de borsten (mammectomie), voor transjongens, is mogelijk vanaf 17 jaar. Andere genderbevestigende chirurgie kan ten vroegste vanaf 18 jaar. Er is steeds één jaar hormonale therapie vereist vooraleer chirurgie kan plaatsvinden, met uitzondering voor de borstverwijdering.

BEHANDELING

BEGINNENDE PUBERTEIT

Puberteitsremmers

WERKING:

Verhindert ontwikkeling van secundaire geslachtskenmerken van het geboortegeslacht

TOEDIENING:

Maandelijks of driemaandelijks spuit in de spier

OMKEERBAAR?

Omkeerbaar en niet definitief

TOESTEMMING?

Toestemming van beide ouders/voogd nodig

GEVORDERDE PUBERTEIT

Progestagenen

WERKING:

Verminderen de hinderende kenmerken van het geboortegeslacht zoals menstruatie bij transjongens en spontane erecties en lichaamsbeharing bij transmeisjes

Soms lichte veranderingen naar het gewenste geslacht

TOEDIENING:

Dagelijkse pil

OMKEERBAAR?

Omkeerbaar en niet definitief

TOESTEMMING?

Toestemming van beide ouders/voogd nodig

Gender affirmerende hormonen (na intakefase)

WERKING:

Ontwikkeling van de gewenste secundaire geslachtskenmerken

TOEDIENING:

Oestrogenen: dagelijkse pil
Testosteron: 2-wekelijkse spuit

OMKEERBAAR?

Gedeeltelijk onomkeerbaar

TOESTEMMING?

Bij voorkeur toestemming van beide ouders/voogd

KOSTPRIJS

Een aantal zorgaspecten zijn vergoed via het RIZIV, maar er zijn ook bepaalde onderdelen die niet vergoed worden. Hieronder een greep uit de belangrijkste aspecten voor jongeren. Voor meer informatie kan je terecht op de webpagina's transgenderinfo.be/zorg

Psychologische zorg

Kinderen/jongeren tot 16 jaar hebben recht op 15 volledig terugbetaalde consultaties bij de psycholoog en sociaal werker in het UZ Gent dankzij de conventie 'transgenderzorg'. Vanaf 16 jaar heeft men opnieuw recht op 10 volledig terugbetaalde consultaties.

Ga je elders hulp zoeken, neem zeker contact op met je mutualiteit. De meesten voorzien een beperkte tussenkomst in psychotherapeutische zorg.

Hormonale therapie

- Puberteitsremmers worden binnen de conventie transgenderzorg tot 4 stuks per jaar terugbetaald
- Progestagenen worden gedeeltelijk terugbetaald (Orgametril kost ongeveer €7 per maand en androcur wordt deels terugbetaald (€4 à €8 per maand))
- Genderaffirmerende hormonen (oestrogenen en testosteron) worden niet vergoed. Oestrogenen zijn echter goedkoop. Enkel het product Sustanon (een testosteronpreparaat) is vergoed indien de aanvrager juridisch man is, wat met de nieuwe transwet mogelijk is vanaf 16 jaar (zie 'Juridische aspecten', p.47)

Chirurgie

Het RIZIV dekt niet alle transgender-gerelateerde ingrepen, of niet voor 100%. Er is steeds een persoonlijk aandeel ten laste van de patiënt, afhankelijk van de specifieke ingreep. Sluit tijdig een hospitalisatieverzekering af, indien je kind operatieve ingrepen overweegt.

Voor je gezin

Vaak wordt het hele gezin beïnvloed door de gendervariante gevoelens/gedragingen van je kind. Elk gezinslid maakt een soort verwerking mee (ook de jongere zelf), en iedereen gaat er op een verschillende manier en tempo mee om. Op zo'n momenten kunnen jullie er voor elkaar zijn en met elkaar praten, zowel het gehele gezin samen als onderling (bv. het ouderpaar, ouder met broer/zus, de broers/zussen met elkaar).

Soms kunnen spanningen tussen ouders oplopen omdat ze een verschillende visie hebben omtrent de gendervariantie van hun kind. De ene ouder gaat hier graag zo snel mogelijk mee aan

de slag en wil stappen ondernemen, terwijl de andere hier meer tijd wil laten overgaan, of er niet in gelooft. Ondanks de verschillende visies is het wel belangrijk om hierover te communiceren zodat dit geen invloed heeft op andere beslissingen als ouders. Als je merkt dat jullie er als ouders niet samen uitkomen, kan je hier hulp voor zoeken. Je kan ook steeds terecht bij het Transgender Infopunt voor een luisterend oor.

Naast de ouderrol, kan er ook een partnerrol aanwezig zijn. Het blijft belangrijk om als partner nog steeds tijd voor mekaar vrij te maken. Er gewoon even voor mekaar zijn, los van alle andere

zaken die aan het gebeuren zijn. Ga er een avond of een dag van tussenuit met elkaar. Je kan bijvoorbeeld een regel opstellen dat er niet over de gendervariantie gesproken wordt, of zelfs helemaal niet over de kinderen. Gewoon even met jullie twee.

Als ouder kan het zijn dat je de (jongere) broers en/of zussen wil afschermen van de gevoelens waarmee het gendervariante kind zit. Dit is een optie, maar kinderen voelen aan dat er een geheim is binnen het gezin, iets waar zij niet van op de hoogte mogen zijn. Het kan ook zijn dat de andere kinderen het al lang doorhebben en zelf met vragen zitten, maar niet weten waar ze

terecht kunnen of hoe ze het kunnen aankaarten. Soms is het onbewust ook een gezinsgeheim wanneer er zowel door de ouders als door de jongere of broers/zussen met niemand over gesproken wordt. Dit kan toevallig zijn, niemand weet goed of ze het mogen vertellen of niet. Bespreek dit samen en ga na waar jullie je als gezin het best bij voelen. Als je hier hulp bij nodig hebt, spreek er over met een hulpverlener of contacteer het Transgender Infopunt. Vergeet niet dat er ook nog andere, belangrijke zaken gebeuren in jullie (gezins)leven. Niet elk gesprek dient over het genderthema te gaan. Geef ande-

re onderwerpen en gezinsleden ook ruimte. Besteed aandacht aan de school, hobby's, interesses en vrienden van de broer(s) en/of zus(sen). Het leven bestaat uit veel meer dan de gendervariantie, het is belangrijk deze zaken niet uit het oog te verliezen.

“Wat mij persoonlijk geholpen heeft, is de reactie van mijn kind op mijn persoonlijk beeld van ‘lijdensweg’ (met name de verschillende operaties en de zorgen en bekommernissen die daar bij horen). Hij zei: ‘Mama, het wordt absoluut geen lijdensweg maar wel een verlossingsweg want nadat alle pijn en leed achter de rug is, zal ik eindelijk kunnen zijn wie ik ben.’ Ook toen we ‘afscheid’ namen van onze dochter, van de naam die mijn man en ik unaniem hadden gekozen als zijnde de mooiste meisjesnaam die je je kindje kan geven, antwoordde hij: ‘Mama, ik ben nog steeds dezelfde persoon, alleen zal het een andere verpakking worden.’”

Voor jezelf als ouder

Elke ouder reageert anders op gendervariante gevoelens en gedrag van hun kind. Sommigen vinden het geen probleem, voor anderen is het verwarrend en soms overweldigend. Misschien heb je een soort shockreactie ('ik zag dit helemaal niet aankomen'), hoop je dat het niet zo is of dat het overgaat, of zijn er gevoelens van schaamte, schuld ('heb ik iets mis gedaan?') of verraad ('hoe kon mijn kind dit niet zeggen?'), verdriet of verlies ('nu ben ik mijn enige dochter kwijt?'). Het is heel normaal om één of meerdere van deze gevoelens te hebben. Als ouder heb je een eigen verwerkingsproces, en dit kan onderling tussen ouders sterk verschillen. Het kan belangrijk zijn om je kind te

vertellen dat je het er zelf nog wat moeilijk mee hebt en/of er zoekende in bent. Let echter wel op: soms kan het verleidelijk zijn om al je gedachten en gevoelens met je kind te delen, maar probeer dit niet té uitgebreid met je kind te bespreken. Onbedoeld zouden bepaalde gedachten en gevoelens verkeerd kunnen binnenkomen bij je kind, wat misschien op termijn een invloed heeft op jullie relatie.

Zelfs wanneer heel veel gaande is binnen het gezin en/of op het werk blijft een goede zorg voor jezelf belangrijk. Iedereen ontspant op een andere manier, wat voor de ene als heel relaxerend werkt, kan een ander persoon alleen maar opjagen. Je hebt als ouder soms momenten nodig om

jezelf even op te laden om je ouderlijke rol goed te kunnen invullen. Neem die momenten voor jezelf, boek ze in je agenda in. Zoek voor jezelf een klankbord. Soms vinden ouders het moeilijk om hierover met iemand te praten: gaan ze het wel begrijpen, gaan ze niet denken dat die gendervariante gevoelens van mijn kind mijn schuld zijn, het is het verhaal van mijn kind dus mag ik het dan wel aan iemand

vertellen? Nochtans kan het opluchten om er met iemand over te praten. Dit kan met je partner of de andere ouder van je kind, maar dit is niet steeds mogelijk. Soms sta je er alleen voor of heb je een andere visie dan je partner. Het kan dan deugd doen om bij iemand anders je hart te luchten: een goede vriend(in), een broer of zus, een van je ouders of misschien wel bij iemand die je helemaal niet kent.

Zoek je een luisterend oor, contacteer gerust het Transgender Infopunt en/of de oudervereniging Berdache België.

“Ik ben zelf yoga gaan volgen om stress onder controle te krijgen en me bewuster te maken van mijn gevoel en emoties. Daardoor besef ik ook dat onze andere kinderen ook regelmatig aandacht moeten krijgen.”

“Als moeder van vier kinderen kon ik niet gelukkiger zijn. Mijn man en ik hadden altijd gezegd dat we vier kinderen wilden en inderdaad, nummer-tje 4 was dan ook zeer bewust gekozen. Eerst een zoon, dan twee dochters en tenslotte nog

al duidelijk dat ze anders was dan haar twee grotere zussen. De zussen waren ‘echte’ meisjes met de nodige frulletjes, kleedjes en meisjesspullen. De jongste ging steevast voor een ridderkostuum in de plaats van een prinsessenkleed. Ook

gevoel hadden dat er iets echt niet goed zat, maar wat, daar konden we onze vinger niet op leggen. Daar wij als gezin altijd heel “open” tegen mekaar zijn, dachten we dat als zij wist wat er speelde ze het ons wel zou zeggen.

Op een gegeven moment moest onze dochter nieuwe schoenen hebben. Toen ik met haar onderweg was naar de winkel kwam het er eindelijk uit: “Mama, ik ben transgender”. Mijn eerste reactie was “oké dus jij wil jongensschoenen, dan gaan we voor jongensschoenen.” Het gezicht van mijn jongste klaarde plots op en ik kreeg meteen een opgelucht gevoel. Eindelijk wisten we wat er aan de hand

“Mijn jongste kind is transgender en daar zijn we allemaal fier op”

een dochtertje. We hebben allemaal totaal verschillende kinderen met elk zijn/haar eigen grote of kleine pro-bleempjes. Onze jongste was altijd een vrolijk kind, altijd goedlachs maar toch met een eigen willetje. Vanaf de kleuterklas maakte ons dochtertje

kleedjes waren niet echt aan haar besteed! Naarmate de jaren vorderden werd dat vrolijke meisje echter hoe langer hoe stiller en die lichtjes in haar ogen werden hoe langer hoe meer gedoofd. Op een gegeven moment was het zo ver gekomen dat wij als ouders het

was. Later die avond hebben we het samen aan de rest van de gezinsleden verteld en die reageerden allen op hun eigen liefdevolle manier. De puzzelstukjes vielen plots allemaal op hun plaats. Dit was het begin van onze ontdekkingsreis. Iedereen uit onze omgeving reageerde zowat op dezelfde positieve manier. Vanaf dat moment was het een onderwerp zoals een ander! Ondertussen zijn we al enkele jaren verder en is er al heel wat veranderd. Hij heeft zijn nieuwe naam zelf gekozen, namelijk de naam die hij van ons gekregen zou hebben als hij in een jongenslichaam geboren zou zijn. Zijn meisjesnaam komt enkel nog ter

sprake als het officiële instanties betreft. De eerste operatie is al achter de rug en hij krijgt al enkele maanden testosteron inspuitingen. Dat kleine mensje dat altijd zo vrolijk en opgewekt was is terug in ons leven verschenen. De transitie maakt hem tot wie hij eigenlijk van binnen altijd al is geweest. Die introverte persoon heeft plaats gemaakt voor iemand die honderduit kan praten over zijn situatie en daarmee ook anderen al heeft geholpen de stap te zetten naar hun eigen 'ik'. Dankzij de oudervereniging Berdache hebben we al veel andere ouders leren kennen en voelen we ons ook gesteund. Als we met vragen zitten weten we dat we altijd bij hen

terecht kunnen!
Nu lijkt het of het enkel rozengeur en maneschijn is, dat is uiteraard niet zo maar als je al het positieve afweegt tegen het negatieve dat je hier en daar tegen komt of ondervindt, wint het vooruitzicht op een beter, positiever en gelukkiger leven voor ons kind het altijd!"

Juridische aspecten

Vroeg of laat kan je als ouder op zoek willen gaan naar juridische informatie, bijvoorbeeld over voornaams- en geslachtswijziging.

Vanaf 2018 geldt een nieuwe regeling voor de wijziging van voornaam en geslacht. De hele procedure hiervoor kan je terugvinden op onze website.

transgenderinfo.be/m/praktisch

Hiernaast vatten we de belangrijkste juridische aspecten samen.

Voornaamswijziging

Vanaf 12 jaar kan een jongere een voornaamswijziging aanvragen mits toestemming van de beide ouders. De nieuwe naam moet aanzien worden als een naam passend bij de genderidentiteit waartoe het kind zich voelt te behoren.

- Indien de ouders weigeren om de jongere bij te staan, kan de minderjarige de familierechtbank om bijstand van een voogd ad hoc vragen. In dit geval krijgt de jongere een advocaat toegewezen door de rechter. Deze voogd vervangt de ouders voor de aanvraag van de voornaamswijziging.
- Als minderjarige is het mogelijk om voor de 18e verjaardag de voornaam een tweede keer te wijzigen indien de aanvrager niet overgaat tot een (juridische) geslachtswijziging.

Voor meer informatie over de procedure om je voornaam te wijzigen: transgenderinfo.be/m/praktisch/voornaamswijziging

Wijziging geslachtsregistratie

Om een wijziging van de geslachtsregistratie op de geboorteakte te bekomen, en dus ook een identiteitskaart met V of M er op, moet men een andere administratieve procedure doorlopen. Deze procedure is mogelijk vanaf 16 jaar. Er zijn geen medische criteria meer vereist: een verklaring met de overtuiging dat het geslacht geregistreerd bij geboorte niet overeenkomt met de innerlijk beleefde genderidentiteit volstaat. Men kan hiervoor terecht bij de burgerlijke stand van de gemeente waar men woont. De eerste aanvraag dient men (na de verplichte drie maanden wachttijd) een tweede keer te bevestigen, waarna de ambtenaar de geboorteakte aanpast.

→ Voor 16- en 17-jarigen zijn er twee bijkomende vereisten:

1. de jongere van 16-17 jaar moet bij de aangifte ook een verklaring van een kinder- en jeugdpsychiater voegen
2. de jongere moet zich laten bijstaan door beide ouders

- ✓ De kinder- en jeugdpsychiater moet bevestigen dat de jongere over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om de voortdurende overtuiging te hebben dat het geboortegeslacht en de innerlijk beleefde genderidentiteit niet overeenstemmen. Deze bekijkt dus of de jongere in staat is om deze beslissing alleen te nemen.
- ✓ De niet-ontvoogde minderjarige wordt bijgestaan door beide ouders of door een wettelijke vertegenwoordiger. De beide ouders moeten de eerste en tweede verklaring ondertekenen. Indien het onmogelijk is voor de ouders om gelijktijdig bij de burgerlijke stand de verklaringen te ondertekenen, kunnen zij dit ook elk afzonderlijk doen op verschillende momenten. Indien één of beide personen weigeren om de jongere bij te staan, kan de jongere met een verzoekschrift de familierechtbank vragen om een 'voogd ad hoc' aan te duiden. In dit geval krijgt de jongere een advocaat toegewezen door de rechter, die de jongere zal bijstaan in de plaats van de ouders.

→ Het is slechts éénmaal mogelijk om het geregistreerd geslacht via deze procedure te veranderen. Men kan enkel terugkeren naar het oorspronkelijk geregistreerde geslacht op voorwaarde dat er een terugkeerprocedure voor de familierechtbank wordt doorlopen.

→ De wijziging van geslachtsregistratie is volledig gratis. De enige kost betreft de aanmaak van een nieuwe identiteitskaart (ongeveer 25 euro).

Meer info over de procedure om je geregistreerd geslacht te wijzigen: transgenderinfo.be/m/praktisch/wijziging-geslachtsregistratie

Diplomawijziging

De voornaam op een behaald getuigschrift of diploma kan enkel worden aangepast indien de voornaam op de geboorteakte werd gewijzigd.

→ De aanvraag kan gebeuren bij de school die het diploma uitreikte, of bij het Departement Onderwijs en Vorming. Hiertoe dient de aanvrager het origineel getuigschrift of diploma samen met het bewijs van voornaamswijziging aangetekend op te sturen.

→ Indien de aanvrager minderjarig is, gebeurt de aanvraag door een persoon die het ouderlijk gezag uitoefent.

Voor meer informatie over de procedure om het diploma of getuigschrift te wijzigen, zie transgenderinfo.be/m/praktisch/diploma-aanpassen

Genderpasje

Bij het Transgender Infopunt kan men een genderpasje aanvragen, indien de uiterlijke verschijning niet klopt met de gegevens op de identiteitskaart, en de identiteitskaart nog niet kan worden aangepast, of dit niet gewenst is. Het pasje is gratis en kan door iedereen worden aangevraagd, ongeacht de leeftijd.

- Een genderpasje heeft op zich geen enkele wettelijke waarde, maar is enkel bedoeld als hulp ter verduidelijking van de identiteit van de bezitter ervan. Dit kan het geval zijn in gelijk welke situatie waarin er verwarring rond de identiteit kan bestaan, bv. bij een politiecontrole, bij af te halen poststukken, douanecontrole, enz.
- Dit pasje kan zeker aangewezen zijn wanneer de foto op de identiteitskaart sterk afwijkt van het veranderde uiterlijk.

“Waar ik erg van schrok, was mijn reactie op haar nieuwe paspoort. Ik was erg verdrietig. Het leek wel alsof ik mijn kind had begraven. Maar tegelijk was ik ook zo trots en blij voor haar. Zelfs na 10 jaar, blijft het nog steeds een emotionele rollercoaster.”

Voor meer informatie over het genderpasje: transgenderinfo.be/m/praktisch/genderpasje

Discriminatie

Zowel op Vlaams als op federaal niveau bestaat er bescherming tegen discriminatie op basis van geslachtsverandering, genderidentiteit en genderexpressie.

- Voor klachten op basis van geslachtsverandering, genderidentiteit of genderexpressie kan je terecht bij het Federale **Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen** (☎ 0800 12 800) of bij de **Vlaamse ombudsdienst** (☎ 1700). Deze hebben elk hun eigen bevoegdheden, maar ze zullen je zonder probleem helpen om bij de juiste instantie terecht te komen. Misdrijven meld je tevens bij de politie.
- Voor jou als ouder is het belangrijk te weten dat het Vlaamse Decreet tevens discriminatie bij associatie bevat. Als je gediscrimineerd wordt omdat je kind transgender is, kan je hiervoor optreden in rechte op basis van het decreet. Bijvoorbeeld: een persoon wordt ontslagen omdat de werkgever denkt dat de zorg voor een transkind te veel tijd in beslag zal nemen.

Voor hulp of meer informatie kan je altijd bij het **Transgender Infopunt** terecht op het gratis nummer ☎ **0800 96 316**. Of meer lezen kan via deze link: transgenderinfo.be/m/praktisch/klacht-neerleggen

FAQ

Lang niet alle vragen kwamen reeds aan bod. Hieronder lijsten we nog enkele FAQ's op met een bondig antwoord.

Wat als de andere ouder de zorg rond gendervariante gevoelens weigert?

Als de andere ouder weigert om zorg te zoeken voor de gendervragen van je kind, hoeft dit je niet te beletten om toch al met je kind richting zorg stappen en de psychologische begeleiding op te starten. De psychologen zullen uiteraard wel trachten beide ouders te betrekken, en de eventuele weerstanden bespreekbaar te maken. De psycholoog kan alvast helpen in de genderzoektocht van je kind om diens draagkracht te versterken en kan tips geven rond de omgang in het gezin en op school.

Indien de andere ouder weigert om een medische behandeling te starten (bv. hormoontherapie) kan de behandelaar de eindbeslissing toch aan het kind geven indien die over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om een bewuste, zelfstandige keuze te maken. Het multidisciplinair team zal dan oordelen over dat onderscheidingsvermogen bij de jongere. Ingaan op het verzoek van de ouder(s) zonder de toestemming van de wilsbekwame minderjarige schendt diens recht op fysieke integriteit. De wilsbekwame minderjarige kan dus zelf beslissen om al dan niet behandeld te worden. Het team

blijft wel verplicht om de ouders te betrekken bij het nadenken over de behandeling van het minderjarig kind.

Het is ook belangrijk te weten dat er tijdens deze begeleidingen bepaalde protocollen bestaan die bepaalde leeftijdsgrenzen vastleggen. Naast deze leeftijdsgrenzen zijn soms ook andere voorwaarden gekoppeld aan de medische behandeling. Lees er meer over in het gedeelte 'Zorg' (p.31).

Zal ik mijn kind nog wel herkennen als hij/zij start met een hormonale behandeling?

Een hormonale behandeling maakt van jouw kind geen ander kind. Jouw kind blijft wie die is. Een aantal cliché puntjes kunnen waar worden: wanneer je vrouwelijke hormonen inneemt, zal je al eens sneller een traantje wegpinken bij een triestige film of wanneer er wat meer testosteron in het lijf komt, kan iemand al eens sneller 'foert' zeggen. Veranderingen onder hormonale therapie gebeuren heel geleidelijk en zullen dus nooit plots te zien zijn. Er is dus zeker een bepaalde 'gewentijd'.

Is dit niet gewoon een manier van aandacht zoeken?

Sommige kinderen/jongeren hebben al veel meegemaakt en/of

gaan door een zware puberteit. Als ouder heb je je kind al weten spijbelen van school, had je kind reeds problemen zoals depressies, eetproblemen, automutilatie of dergelijke. Wanneer je kind geeft dat diens genderidentiteit niet overeenkomt met het geboortegeslacht, kan het zijn dat je je als ouder afvraagt hoe dit past in de voorafgaande reeks van problemen die je kind had. Is dit het volgende in het rijtje of lag dit al die tijd aan de basis van de andere problemen?

Het kan zijn dat de andere moeilijkheden losstaan van het genderstuk, maar het kan ook zijn dat het genderstuk aan de basis ligt van een aantal moeilijkheden. Hiermee bedoelen we dat het oncomfortabele of slechte gevoel dat jongeren kunnen hebben omwille

van die gendervariantie, andere moeilijkheden met zich mee kan brengen: om de veranderingen van hun lichaam tegen te houden gaan ze minder eten, ze zijn minder sociaal omdat ze niet weten hoe ze zich in een groep moeten gedragen (als jongen of als meisje), ze hebben het gevoel nergens zichzelf te kunnen zijn waardoor ze spijbel- en wegloop gedrag vertonen. Dit is mogelijk, maar het kan even goed zijn dat er redenen los van de gendervariantie aan de basis liggen van het gedrag. In elk geval raden we aan om dit gevoel ernstig te nemen en professionele hulp te zoeken.

Mijn kind heeft de diagnose autisme spectrum stoornis (ASS), heeft dit een impact op de gendervariante gevoelens?

Het komt vaak voor: personen met ASS en gendervariantie. Tijdens de begeleiding is het heel belangrijk dat het uitgeklaard wordt of die gendervariantie al dan niet losstaat van de ASS. Soms kan het zijn dat die gendervariantie voortkomt uit de ASS. Mensen met ASS kunnen een bepaalde obsessie of fixatie ontwikkelen, soms kan dat ook gebeuren richting het man of vrouw zijn. De gendervariantie kan echter ook naast het ASS gegeven staan. De Pediatrische Genderkliniek van het UZ Gent heeft ervaring met gendervariante jongeren met ASS. Samen met jou/de ouders gaan zij op zoek naar de juiste begeleiding en het passende traject.

Mijn kind zegt zich niet te identificeren als jongen of als meisje. Kan dat?

Ja, dat kan. We noemen dit een non-binair persoon: iemand die zich noch een jongen noch een meisje voelt. Er zijn verschillende termen voor mensen die zich buiten het binaire genderspectrum identificeren: genderqueer, gendernonconform, genderneutraal, genderfluïde, agender... Deze termen verschillen onderling van mekaar in betekenis, het enige wat ze gemeenschappelijk hebben is dat ze slaan op mensen die zich niet thuis voelen binnen het binaire genderspectrum (man of vrouw). Dit kan soms heel lastig zijn onder andere door de Nederlandse taal die enkel de mannelijke of vrouwelijke aanspreekvorm kent. Op dit moment hanteren we vaak

de aanspreekvormen die/hen/hun voor personen die zich als non-binair identificeren. Als je kind zich geen jongen maar ook geen meisje voelt, kan je de adviezen en tips in deze brochure zeker ook gebruiken. Je kan voor ondersteuning tevens terecht bij de zorgverleners die bij het gedeelte 'zorg' staan vermeld.

Mijn kind zegt van kinds af aan dat die tot het andere geslacht wil horen en nu plots niet meer. We hebben al zoveel veranderd, wat moeten we nu doen?

Stel, je kind heeft op jonge leeftijd een genderrolomkering doorgevoerd, ging zich bijvoorbeeld als geboren in een jongenslijf als meisje kleden en gedragen, en nam een meisjesnaam aan. Na enkele jaren, meldt je kind je dat het

zich toch beter lijkt te voelen in een jongensidentiteit.

Dit betekent niet dat de fase die je kind doormaakte onwaar of nutteloos was. De gendervariante gevoelens zullen er zeker geweest zijn, maar een ontwikkeling is erg persoonlijk. Het zal misschien niet eenvoudig zijn om alles terug te veranderen, maar het is belangrijk deze volgende stap te nemen, en waar nodig iedereen in te lichten omtrent de wijziging in naam en aanspreking. Wees voorbereid op opmerkingen van sommigen, het zal niet voor iedereen even gemakkelijk te begrijpen zijn dat jouw kind anders evolueert dan aanvankelijk medegedeeld.

“Ik heb ondertussen al vele mensen leren kennen; ik kan maar een ding besluiten: ieder mens is mooi en uniek op zijn eigen manier. En iedereen is op zoek naar liefde, geluk en respect, geborgenheid en begrip. Ook in mijn job let ik er steeds meer op om genderneutraal op te voeden. Laat een kind, kind zijn en zijn eigen talenten ontwikkelen op weg naar een gelukkig leven.”

Contactgegevens

Transgender Infopunt

Vlaams informatie, expertise- en kenniscentrum voor het transgenderthema
transgenderinfo.be

contact@transgenderinfo.be

☎ **0800 96 316**

Permanentie en onhaal:
dinsdag-vrijdag, 9-16u

Berdache België

Oudervereniging voor ouders van gendervariante kinderen

berdache.be

info@berdache.be

☎ 0474 645 750

Pediatrische Genderkliniek

UZ Gent

uzgent.be/nl/zorgaanbod/mdspecialismen/genderteam/Paginas/default.aspx

centrumsege@uzgent.be

☎ 09 332 60 23

T-jong

Jeugdbeweging voor transjongeren van 10 tot en met 30 jaar. Organiseert activiteiten over gans Vlaanderen

t-jong.be

t-jong@weljongniethetero.be

☎ 09 335 41 87

Notities

A series of 12 horizontal dotted lines for writing.

AGENTSCHAP
**BINNENLANDS
BESTUUR**

Vlaanderen
is gelijke kansen

Deze brochure is uitgegeven door het Transgender Infopunt, en kwam tot stand in samenwerking met Berdache België, T-jong, çavaria en de Pediatrische Genderkliniek van het UZ Gent. Met steun van Gelijke Kansen Vlaanderen.

